

PEKEL, VICE, NEBESA

Lojz Kraigher

Iz pisateljeve neobjavljene zapuščine priobčujemo odlomek iz teksta »Krista alba ali krik v nebo«, napisanega leta 1933, predelanega leta 1937.

Razmere v takih-le podeželskih gnezdih, kakor je naš trg tam doli, vam morda niso tako natanko znane. Vendar je stvar precej preprosta. Dolgčas — dolgčas — to je beseda vseh besed. V njej je skrita uganka vsega našega dejanja in nehanja. In zato je lenuharjenje, vsesplošno lenuharjenje naglavni greh tržanov; iz njega pa izvirajo vsi drugi grehi. Brezdelje je vzrok posedanja po gostilnicah, popivanja, pijančevanja, kvartopirstva, veseljačenja, pobijanja, razgrajanja in tako naprej. Brezdelje je vzrok postopanja in postajanja po cestah, za ogli, po vrtovih in dvoriščih, po trgovinah, vežah, kuhinjah. Brezdelje je vzrok čezmerne radovednosti, oprezanja in zalezovanja, škiljenja skozi tuja okna in preko sosedovih plotov, prisluškovanja za zapahi in skoz ključavnice. Brezdelje je vzrok šušljanja o vsem mogočem in nemogočem, nevoščljivosti, opravljanja, sumničenja, sovražnosti in strupenih spletk. Kakor da ležimo v samih srajcah sredi glavne ceste, smo si drug pred drugim vsi razgaljeni. Skoraj bi si lahko drug pri drugem šteli bolhe in bi si poznali madeže v perilu in na dušah, luknje v suknjičih in luknje v srcih. Čistost in nečistost, snaga in nesnaga, prijateljstvo in mrzkost, ljubezen in sovraštvo — drug drugega zasledujemo in vodimo drug o drugem računске knjige, pa tudi dvoje in troje knjig. V prvo pišemo vseh bližnjih javne in znane grehe; v drugo neznane, skrite in najbolj skrite; v tretjo pa kar izmišljene in namišljene, ki bi jih ljubemu prijatelju tako iz srca radi samo naprtili.

Trg živi od izkoriščanja okolice, svoje kmetiške okolice. Saj je samo nekak podaljšan semenj, do trajnosti in stalnosti podaljšan tržni semenj, na katerem se izmenjavajo pridelki za izdelke. Kmetiški pridelki so poceni, obrtniški in tovarniški izdelki pa so dragi. Življenje na kmetih je preprosto in ubožno; življenje v trgih je bogato in

razsipno, celo razvratno. Gostilničarji, mesarji, trgovci, obrtniki, pre-kupčevalci, oderuhi — vsi izžemajo okoličane. In tudi uradništvo je pravzaprav samo na videz tu, da upravlja in ureja zadeve okolice in služi kmetu; ponajveč tudi ono samo izžema in izkorišča. Tako smo — vidite — tržani kot nekako gnezdo zajedalcev ljudstva. Med trgov in okolico ni obzidja; vendar je meja med obema ostro potegnjena in zelo visoka. Potomci graščakov smo, fevdnikov in roparskih vitezov. Jarki so zasuti, zidovi so podrti, grajski stolpi so porušeni — gnezda so pa le ostala in v njih živimo samosvoje življenje, ločeno od življenja zunaj — in nevidne stene med življenjem in življenjem so pogosto višje in bolj debele, kakor so bila obzidja srednjeveških samosilniških gradov.

V gnezdih samih pa nam teče — kot povsod drugod — življenje, ki je v ožjem krogu zopet samo boj med gospodarji in hlapci, med izkoriščevalci in izkoriščanci, med varovanci občega redu in neboljjenimi odrinjenci.

Naše zadeve in zadevice, skrivnosti in javne tajnosti so kupčijske in poslovne, službene, uradne in uradniške, občinske in družabne, sorodniške in družinske, predvsem pa kajpada ljubezenske. Zlasti za naš ženski svet so razmerja in razmerjica med obema spoloma začetek in konec dneva in noči in letnih časov in življenjskih dob. Od negodne devičice preko zrele in odcvetele žene do ovenele starke vodijo v ljubezenskih stvareh vse zelo natančno svoje knjige. Za mlade deklice pa so te stvari vprašanje, ki sega od obzorja do obzorja in zakriva in odkriva vse drugo, kar prinaša ali delavnik ali praznik.

Tako je tudi Kristančičeva Albina opazala in opazovala samo ljubezenske homatije v trgu. Pri dekletu, ki je bilo zaradi svoje lepote in miline že od otroških let predmet prikritega ali neprikritega občudovanja, je to še toliko bolj naravno. Poznala je vse trške lepotice in vse druge ženske, o katerih se je več ali manj šušljalo. Šušljalo pa se je skoraj redno samo o grehu in o grešnicah, le malokdaj o čistosti in drugih čednostih. Zanimala se je za moški svet; a tudi tu je bila mera njenega zanimanja odvisna od mladeniške lepote ali moške zapeljivosti, še rajši pa od dobrega ali slabega slovesa zaljubljenca, ljubimca, ljubečega ali ljubljenega, varajočega ali varanega moža. Vse to je skrivala za sramežljivo povešenimi vekami naivne in nepoučene deklice — in me je resnično premotila, da sem šele zdaj, ko mi je ob gozdičku sama pripovedovala, izvedel za stvari, ki so jo najbolj zanimale in razburjale in ji šle najgloblje k srcu. To se pravi: vedel sem za vse te zgodbe že prej; a da je tudi Albina zanje vedela in da so tako mogočno nanjo vplivale, to sem izvedel šele zdaj.

Nekaj let poprej je prišel v trg mlad davčni praktikant. Pisal se je Friderik Ples. Bil je skromen in ubožen, njegova plača je bila majhna, a bil je čeden fant z zalim obrazom, zmerom snažno in dostojno oblečen. Njegov priimek je bil poskočen, njegovo obnašanje pa silno udržano in kar ponosno. Jezik se mu je med lepimi zobmi nekoliko zapletal in ta neznatna nebogljenost ga je delala še bolj mikavnega. Dekleta so se ozirala za njim in so postajala toplejša v njegovi družbi. Vanj se je z veliko silo zaljubila Katarina Kodrova, svakinja najpremožnejšega tržana, Leopolda Žitka. Bila je še jako mlada, vitka deklica s klasičnim profilom. Lase je imela črne, ustnice in lica skoraj temno rdeča, kožo rjavkasto. Vsa je žarela v sočnih, toplih barvah. In se je splel romanček, ki ga je bil kmalu poln ves trg. Zaroto zoper zvezo obeh zaljubljenecv sta vodili Katarinina sestra, gospa Marija Žitkova, in njena mati Evgenija. Hoteli sta jo poročiti z dostojanstvenim, a precej blaziranim in nekoliko omejenim sodnikom, plemenitim Majheničem, Katarina pa je bila odločna deklica in je svojega skromnega praktikanta kratko malo zapeljala. In ko so se pokazale posledice, je kajpada svoj namen dosegla.

Že tedaj je bilo mnogo vrišča v trgu. Pa so se stvari čez leto dni kaj čudno zamotale. Po porodu in med dojenjem slabotnega otroka je Katarina uplahnila. Otrok je umrl, ona pa je zbolela. Rdeča lica so ji postala modrikasta in upala, oči so se ji globoko ugreznile. Nezadovoljnost, černost, sitnost so ji boljšale iz njih. Ustnice so se ji v izbruhih besa in onemoglosti grdo krivile. Prsi pa ji je razganjala — ljubosumnost.

Njena sestra Marija Žitkova je bila visokorasla, lepa ženska z rjavkastimi, bogatimi lasmi v bakrenem siju, z zapeljivo belo kožo in strastnimi očmi. Njen mož je bil v tistih časih mnogokrat odsoten. Izgovarjal se je, da potuje po kupčijskih poslih, pa mu ni nihče prav verjel. Bila sta brez otrok, vendar ni žene nikdar jemal s seboj. Nenadoma so začeli šepetati, da ima gospa Marija razmerje s vsakom Friderikom Plesom. In res ju je kako nedeljo videl ta ali oni tudi v mestu na zabaviščih ali v hotelu. Pa je prišel Žitko domov in se je začel zanimati za Katarino Plesovo. In jo je odpeljal v zdravilišče k morju. Popravila se je, vzcvetela. Po trgu pa so šepetali, da ima razmerje s vsakom Žitkom. In so zaplesali divji ples pri Žitkovih in Plesovih; po trgu pa je zabesnela divja gonja — zdaj zoper Friderika in Marijo, zdaj zoper Žitka in Katarino. Valovi nenaklonjenosti in sovrašva so se zaganjali zdaj v prva dva, zdaj v druga dva, pljuskali s strupeno silo v preplašene obraze in skušali izpodnesti umikajoče se, preganjane, že vse zasople žrtve. Pa so zopet prižuborelj ljubeznivi

valčki simpatij do nog zaljubljenecv in se jim laskali in lizali in sladkali.

Z Albino sva tu in tam govorila o razvijajoči se, zdaj razburljivi, zdaj zopet smešni drami. Ona je začnjala pogovore in sem se čudil, da jih je začnjala, ker se mi je zdelo, da vendar še ne more razumeti teh stvari. Pa je obračala prevajanka besede tako tako naivno in mi je hlinila tolikšno ravnodušnost, da me je v resnici premotila. Nisem slutil, kako intimno in intenzivno je čutila zdaj z enim, zdaj zopet z drugim parom. In me je premotila, da nisem niti ob izbruhu katastrofe videl, kako do dna jo je vso pretresla tragedija bolne Katarine in kako je vkljub temu z vso strastjo sodoživljala ljubezensko razbesnelost omamljivo vroče gospe Marije.

Končala se je stvar zelo dramatično. Za Katarino Plesovo je bil Leopold Žitko samo začasna uteha, bržkone bolj maščevalnost kakor strast. Saj ji najbrže tudi on ni bil posebno zvest, Vendar: ta navidezno tako nezatni Friderik Ples je moral imeti zelo veliko privlačno moč za ženske — ali vsaj za obedve sestri. Nekega dne — bilo je v nedeljo dopoldne ob enajstih — je prispela Katarina z izleta z Žitkom sama domov in našla pri svojem možu, ki je še ležal v postelji, Marijo. Položaj ni bil prav nič kočljiv. Bila je zima, Marija je bila oblečena promenadno in je v kužuhu sedela na robu postelje, kakor da gre za nedolžen sorodniški obisk. Pa so izpregovorili komaj nekaj stavkov med seboj — in je potegnila Katarina revolver iz mufa in ustrelila svojo sestro prav od blizu v sredo čela... Njo samo je potem med zasliševanjem na sodišču zadela srčna kap. Ironija usode je pa hotela, da je bil zasliševatelj vprav oni nekoliko blazirani in omejeni pl. Majhenič, ki je bil nekdam njen oficialni zaročenec.

*

Tako sta obe junakinji padli. Moža pa sta ostala in sta bila odslej za vse druge ženske — in tudi za Albino — še toliko zanimivejša. Takrat je Albina prvokrat zaslutila, kje je bistvo ženske tragike. V meglenih obrisih ji je polagoma prihajalo do zavesti, kar bi vam povedal z naučenimi besedami: — Za žensko je ljubezensko doživljanje njena osrednja stvarnost. Vse drugo je manj važno, podrejeno, več ali manj postransko. Pri moškem je narobe. Tudi zanj je ljubezen važna reč; na zunaj mu je bolj potrebna kakor njej. Vse bolj važen pa je zanj njegov poklic, njegovo delo, njegovo stališče v družbi. Ljubezenska doživljanja se mu razvijajo nekako za kulisami. Za žensko je vse drugo zakulisno; njeno ljubezensko življenje pa je njeno vse, njen veliki oder z dramo, tragedijo, komedijo ali burko. Pa četudi

burka — zanjo je ta burka važnejša od vsega drugega. Čustvenost je ženska sila, razum je moški dar. Če sem preveč čustven, nisem polnovreden moški. Če je bila Albina čustvena, nič več ko čustvena, je bila prav gotovo polnovredna ženska. Mogoče je bila celo nekoliko preko mere samo ženska. Za njo je bila ljubezen vse, do konca vse. Krik življenja je odmeval v nji samo tedaj, če je šlo za ljubezensko dogajanje, veselje in trpljenje. Tudi nežne, čiste in nedolžne melodije so odmevale v Albini, če so izvirale iz ljubečih src. Zato jo je z veliko silo privlačeval romanček dveh ljudi, ki sta bila zelo izpostavljena zijalom v trgu, pa se nista niti za krpico oškropila z blatom vsakdanjosti. Njuno medsebojno ljubezensko iskanje in izbegavanje je ostalo ožarjeno z gloriolo idilične ljubezni dveh deviških duš.

Milka Blagonja, učiteljica, je bila velika, lepa ženska s črnimi lasmi in belim licem in izrazitimi potezami — živa, topla, ognjevita. Bila je dobro, čednostno dekle, po prepričanju pa socialistka, ki je tajila vero in boga in smešila ceremonije in ves teater pred oltarjem in okoli njega. Janez Krkoč, tedanji naš dekan, pa je bil plemenit in veder človek, reden in dosleden, povsod na svojem mestu, vendar v bistvu mehka, neodločna duša. Zgrajen je bil nekoliko nerodno, bil je velik in obilen, skoraj brez oblik; pa se je kretal s toliko neobgljenostjo, pristno in naivno neobgljenostjo, da je vzbujal povsod samo naklonjenost in nič zasmeha. Z Milko sta se zaplela v dolgotrajne razgovore o politiki in socializmu, o religiji in — celibatu. On je bil veren človek, svoji cerkvi zvest do skrajnosti; vendar je imel pomisleke in dvome, pa mu je Milka mnogokrat precej omajala prepričanje. Zaradi celibata se je posvetoval celo z zdravnikom, doktorjem Meglo, ki je bil velik cinik in se je hotel nekoliko ponorčevati iz prevnetega, le preveč iskrenega duhovnika. V družbi ga je oponašal:

»Celibat mi lahko škodi, škodi, seveda škodi; a kaj pa, kaj pa, kaj pa naj napravim, ko sem pač obljubil sveto čistost? Vam je lahko govoriti — kaj pa — vam je lahko govoriti o nekem sublimiranju te nepotrebne — zlomek jo odnesi! — te nepotrebne, bedaste, ogabne spolnosti. Kaj pa, kaj pa, kaj pa — bljuval bi od gnusa, kar bljuval, samo bljuval; ampak — kaj pa naj napravim z njo? Kam jo naj prelijem? V katere druge čednosti in sile? V katere, kaj, v katere? Umetniških nagnjenj nimam, znanstvenih nagnjenj nimam, dela je premalo, vsega je premalo — in tudi dobrih del je vse premalo, vse premalo. Kaj pa, kaj pa, kaj pa naj napravim?«

»V molitev jo prelijte, prečastiti!«

»Kaj — v molitev? — Ha — v molitev? — Tudi molitve je premalo, vse premalo! Kaj pa, kaj pa, kaj pa veste? Tudi molitve je premalo — in pa dvomi so, ah, dvomi, dvomi — kaj pa veste?«

»Žensko si vzemite, prečastiti, kaplan pa vas odveže greha!«

»Kaj — kaplan? Kaplan? Matija Grmek? Grmek? Tale Grmek? — Nikdar, nikdar, nikdar! Kaplan Matija Grmek? Kaj pa mislite — ta Grmek? — Hvala, doktor! Zbogom! Molit pojdem! Molit, molit, molit — kaj pa, kaj pa — molit! Hvala doktor! Zbogom! Kaj pa — zbogom!«

Učiteljico Milko pa je prav ta dekanova duševna preprostost, telesna čistost, njegova poštenost in zvestoba tako premamila, da se je resno zaljubila vanj. Svoje ženske zapeljivosti se je dovolj zavedala, z njim je imela usmiljenje, na prepričevalno silo svojega marksističnega svetovnega nazora pa se je tako zanesla, da je sklenila, izpreobrniti ga in si ga zavojevati. Zagnala se je v edino, skromno pustolovščino svojega precej puščobnega življenja. Z iskrenimi, iskrenimi se pogledi, z dotikljavai svojih mehkih, gorkih rok, s toploto svojih čustev in z ognjem svoje besede ga je tu in tam v resnici premotila in zapeljala v idilično ljubimkanje, da je padel res v skušnjava in tudi sam zelo dostojno in sramežljivo ljubkal lepoticu. Vendar se je vselej v pravem času iztreznil in se umaknil zapeljivki. Vsaj v tej stvari je pokazal odločnost, odločnost proti naravi, proti ženski in proti sebi samemu. Umaknil se je in se je spokoril in se je pokoril, dokler ni zopet zašel v skušnjava. A vsakikrat se je srečno rešil v kesanje in pokoro. In tako je vse njegovo življenje nič ko romanje od pokore do pokore: kakor roma in moli pobožen človek o veliki noči od postaje do postaje križevega pota. Življenje Milke Blagonjeve pa je bilo samo odpoved in razočaranje in zatajevanje same sebe. Dobojevala sta preprosto, mirno in dostojno to igro svojih nagnenj z zahtevami dolžnosti, ponosa in časti brez vseh pretresov, sporov in zunanjih znakov svojih dramatskih zapletljajev in viharjev.

Naši novi gospodarji so dekana, ki ni bil domačin, pregnali od tod — in zdaj se pokori tam onkraj te zasilne meje in obuja kes zaradi greha, namišljenega greha, včasih morda tudi zato, ker ni imel poguma, da bi bil podlegel grehu. Ona pa še životari tu med nami in je mirna, dobra in požrtvovalna, čeprav že ostarela in vdana v neizprosno voljo usode, prepričana, da je vsega konec in da je zamudila in zaigrala svoj trenutek.

Dogajanje med dekanom in učiteljico Milko ni bilo skrito pred ljudmi — niti pred šolarji — pa so se počasi navadili na stvar in jo spoznali in priznali in niso lajali za njima in so samo spoštljivo govorili o obeh.

Kristančičeva Albina je bila vsa zaverovana v Milko. Njena junonska postava ji je imponirala, njen pravilni, lepi, beli obraz z gladko počesanimi črnimi lasmi ji je brezmejno ugajal in njen mehki, dobrodušni pogled iz črnih, zasanzanih, odpovedujočih se oči jo je navduševal. Od daleč jo je gledala in občudovala in se žalostila, ker ni bila nikoli njena učenka. Enkrat samkrat je imela priliko, da se ji je približala in jo opazovala v idiličnem prizoru, ki ji je ostal za zmerom nepozaben.

Šolski vrt je oskrboval gospod dekan, ki je imel veliko veselje s kmetovanjem in vrtnarjenjem. Šoli je bil zelo poceni prodal košček župnijskega zemljišča. Sam je podučeval mladino sajenja, cepljenja in še kaj, urejeval drevesnico in vse drugo. Tisto leto pa sta se domenila z Milko Blagonjevo in sta peljala šolarje in šolarice na župnijsko njivo, da pokažeta učencem, kako se ječmen žanje, veže v snope in sklada v kope.

Nekatere učenke so natrgale cvetic — belih ivanjščic, modrih plavic in rdečega maka — in ovenčale z njimi gospodično Milko. Dekan pa ji je natovoril v naročje in na pleča nekaj snopov zrelega rumenega ječmena.

»Tako — zdaj pa ste kakor živa slovenska knjiga!« In se je smejal in krohotal in skoraj plesal od veselja in ploskal z roko ob roko in ob stegna. »Hohoho — če bi bil slikar, pa bi vas naslikal, gospodična Milka.« Ves je žarel od navdušenja in občudovanja.

V splošni razigranosti pa so začele učenke tudi njega dražiti in mu nagajati in ga zasipati s cveticami. In učiteljica Milka je vzela močno ječmenovo steblo z debelim klasom in dolgo brado in začela ščegetati dekana po tilniku, v ušesa in po obrazu. On se je otepal in se jezil in godrnjal, da ga ne marajo, ker ga dražijo; učenke pa kakor v zboru:

»Vse vas imamo rade.«

In učiteljica Milka:

»Maži, kar te draži — pravijo pri nas.«

»Ho — to je pa dvoumno, zelo dvoumno!« se je zarežal.

»Nič ni dvoumno, gospod dekan,« mu je ugovarjala. »Samo pravilno morate razumeti.«

In je zardel in prišel v zadrego in iz zadrege zavejal z roko okoli sebe:

»No, če me imate rade, če me imate rade — katera pa me ima najrajši?«

Tedaj je skočila Albina predenj in je vzkliknila:

»Gospodična Milka vas ima najrajši!«

In vsi so povzeli za Albino, šolarji in šolarice:

»Gospodična Milka vas ima najrajši!«

On je ostrmel, obstal in zazijal:

»Kako pa ve to veste?«

»To že vemo. To že davno vemo.«

Albina je pristopila in mu izročila lepo ivanjščico:

»Orakelj vprašajte, gospod dekan!«

»Orakelj? Kakšen orakelj? Ali je to orakelj? Kakšen cvet je to?«

»Pekel—vice—nebesa, gospod dekan.«

V silni zadregi je povsíl pogled in mencial cvetlico s prsti. Saj je dobro poznal to reč, pa mu je bilo, kakor da se mora delati neumnega:

»Kako pa se to vpraša?«

Albina mu je pokazala na drugem cvetu, kako je treba:

»Listke pukajte, gospod dekan, in izgovarjajte po vrsti, listek za listkom:

Rada me ima —
iz vsega srca —
vsa polna gorja —
za špas, holala —
prav nič, tralala —

in tako — do zadnjega listka. Potem — potem pa boste videli.«

»Kaj, kaj kaj? Kdo te je pa to naučil? Ali se to pravi: pekeli—vice—nebesa? Kje si se pa to učila? Pri krščanskem nauku, kaj? Porednica! Tu imaš ta svoj orakelj! Tu ga imaš! Tu — tu — tu!« In je zmečkal ivanjščico in jo vrgel v obraz Albini in se je je hotel lotiti, da bi jo potegnil za ušesa.

Učiteljica Milka pa jo je stiskala k sebi in jo zavarovala pred njim s telesom in z rokami, da ji je bilo milo, nežno in sladko v dno srca. Obdržala jo je poleg sebe do slovesa. Objemala jo je krog vratu in ji stiskala roko. Tako je Albina slišala pogovor in ga do kraja razumela, čeprav sta mislila učiteljica in dekan, da je še popolnoma nedorasla in da izvira vse, kar dela in govori, iz otroške neizkušnosti in brez spoznanja.

Ko se je gospodična Milka poslavljalala od dekana, mu je dala lepo ivanjščico in mu je poredno rekla:

»Doma pa vprašajte orakelj in boste izvedeli, če vas ima kaj rada!«

»Kako? Ali morda veste, kaj mi bo povedal — ta orakelj?«

»Vem.«

»Kako? Kako? Kako pa morete to vedeti?«

»Hm ... Listke sem preštela.«

»Li — listke ste prešteli?«

»Li — li — listke sem preštela in izračunala.«

»Hm ... Kaj pa, kaj pa, kaj pa — Potem pa to ni več orakelj.«

»Potem je ta orakelj — pismo.«

»Pismo? Pismo? Vaše pismo?«

»Hm ... Moje pismo? Zakaj pa moje pismo? Njeno pismo! Njeno pismo! Saj ne vem, za katero boste vprašali, ali vas ima kaj rada.«

»Vi ne veste? Vi ne veste? Kaj pa, kaj pa, kaj pa da ne veste.«

»Kako pa naj bi vedela?«

»Hm ... Zdaj pa mi je vroče. Oprostite, gospodična Milka, zdaj pa mi je vroče.«

»Soparno je, zares.«

»Kar domov se obrnem.«

»Zbogom, gospod dekan — in preberite pismo!«

»Ta orakelj?« In je dvignil cvetlico k nosu.

»Ali kaj diši?«

»Ne — ho — nič ne diši.«

»Pisma ni treba duhati, preberite ga!«

»Preberem ga. Morda ga preberem.«

»In če bo kaj odgovora, pridem ponj.«

»Že sam prinesem — če bo kaj — če bo kaj ... Pa ne vem — ne vem. Zbogom, gospodična Milka!« In je zavil okoli vogla.

Učiteljica Milka je nekaj hipcev stala, gledala za njim in se smehljala, skoraj blaženo se je smehljala — pa je nenadoma in burno privila Albino k sebi in si jo stisnila h kipečim prsim in jo poljubila, vroče poljubila, kakor je še ni nobena ženska.

Odgovora na svoj orakelj, pravega odgovora pa gospodična Milka menda ni prejela.

Pozneje se je srečavala Albina z učiteljico Blagonjevo samo še mimogrede in čisto bežno; a kakor jo je razburjala tragična strastnost Katarine Plesove in Marije Žitkove, tako jo je povzdigovala plemenita resignacija te dobre, tople, nekrščanske ženske.

Če pa je Albino usoda vseh teh treh še toliko zanimala, zajemala in zavzemala, jo je Karolina Simčičeva s svojo izzivajočo lepoto, z načinom svojega pregrešnega življenja, z iskrenostjo svojih čustev, s svojo razvratno strastnostjo in s svojo edino plemenito, skoraj kar pobožno ljubeznijo do bolnega zdravnika, doktorja Marka Šipka, z ljubeznijo, ki je gorela kakor večna lučka sredi razdivjanih viharjev in požarov njenih ljubezni in ljubimkanj, pijanosti in grehot —

Karolina Simčičeva je potegnila Albino za seboj s krvjo in dušo, z življenjem in najskritejšimi sanjami, z vsem njenim bistvom, hotenjem in hrepenenjem. Karolina Simčičeva je bila Albinin resnični življenjski vzor, ki ji je kazal pot in jo izoblikoval in jo povedel preko blata in močvirij in prepadov v nesrečo in bolezen, v sramoto in opljuvano smrt.

Karolina Simčičeva je bila v resnici lepa ženska, bila je lepša od Kriste Albe same. Ko sem bil še mladenič, sem slišal mnogokrat govoriti o njeni lahkomiselnosti in razvratnosti. Pripovedovali so o njej vse hudo in vse najhujše. Kakor drugi, sem se tudi jaz lovil za njo, a kajpada samo s pogledi. Vendar sem doživel edini stik med njo in seboj nekoč na pevskem koru pri deseti maši; pa je bil seveda klavrn stik na daljavo sedmih metrov. Ona je stala na drugi strani pevcev v prvi vrsti, poklekala in zopet vstajala in se naslanjala na ozidek in se iztezala daleč ven, da se je mogla ozirati po cerkvi in celo pod kor. Spogledovala se je s pevci, z učiteljem-organistom in z vsemi drugimi in se jim nasmihala in bliskala z občudujočimi, vase in v življenje in v ves svet zaverovanimi očmi. Zamudil sem bil začetek maše in se ustavil zadaj nad stopnicami. Ko me je zagledala, se je za spoznanje začudila in hitro umaknila svoj pogled. Pošepetala je s sosedo, ki se je tudi obrnila k meni. Bržkone me Karolina ni poznala in me je takrat prvič zapazila; saj se je šolala v sosednem trgu pri stricu župniku in pozneje v mestu in je bila le tu in tam nekaj dni doma. Čez kratek čas se je zopet ozrla k meni in se z dolgim pogledom poglobila v moj pogled. Zardel sem in povetil oči. Ko sem jo zopet pogledal, se mi je smejala z belimi zobmi in vročimi očmi. Rumeni lasje so se ji kodrali nad gladkim čelom in rdeče, polne ustnice so se ji napenjale in kakor da so se mi v hrepenenju prožile in me prosile, na jih sprejemem. Večkrat po vrsti se je ozrla vame. Žarko me je gledala in me vabila in snubila. Mene pa je zajemala zadrega, vroče mi je postajalo. Povešal sem oči, zardeval — in nazadnje se je nisem upal več pogledati. Ko je šla po maši mimo mene, me je še enkrat z zanimanjem premerila in se obrnila k svoji spremljevalki, kateri je hihitajoč se nekaj šepnila in zaničljivo zvihnila s kotičkom ust. Ko sem jo drugič srečal, me ni več pogledala.

Takrat je bil Šipkov Marko še študent. Bil je medicinec v zadnjem letu svojih študij in je bil že tako za trška dekleta zanimivejši od drugih fantov. Bil je lep, visok, nekoliko previtek, vedno skrajno elegantno oblečen. Črni, čopasti lasje so se mu kodrali nad visokim čelom. Črne, izzivajoče oči so se mu iskriale izpod temnih, gostih obrvi. Močni, beli zobje so se mu smejali izmed bohotnih ustnic. Živahen,

skoraj preživahen, je divje veseljačil, vasoval, prepeval, krokal. Bil je voditelj takratne trške družbe in je imel največ uspehov pri mladih in starejših damah, pri preprostih ženskah, pri godnih deklicah iz boljših hiš in pri naivkah s kmetov.

Nenadoma je zaropotalo po vsem trgu: Šipkov Marko in Simčičeva Karolina sta se zaljubila, da kar norita od ljubezni. Na vsak način se hočeta poročiti. Njegovi starši pa niso hoteli niti slišati o tem. Zato je Marko nagraabil nekaj denarja in pobegnil s Karolino v Trst. Naselila sta se v predmestni vili in sta živela kakor dva golobčka od samega gruljenja in kljunčkanja. Vmes pa sta zapravljala po mestu in na izletih in živela na veliko. Pa ni dolgo trajalo. Ko je obema zmanjkalo denarja, sta začela s pismi bombardirati domače in od vseh strani oblegati sorodnike in znance. Marko je z vsemi silami, vso ognjevitostjo in zvijačnostjo naskakoval denarne trdnjave in trdnjavice — pa se mu ni nobena vdala. V vseh krutih, bridkih in pekočih bitkah sta bila premagana.

Marko se je moral končno vdati in se ločiti od lepe Karoline. Šel je v Gradec, svoje študije dovrševat. Ona pa mu je obljubila, da se odpelje k stricu in da počaka nanj. Vendar je zaenkrat še ostala v veselem obmorskem mestu pri daljni teti. Nenadoma se je pojavil poleg nje skušnjavec — bogati Leopold Žitko. Karolina je zares ljubila Marka. To je tudi pozneje še dovolj izpričala in dokazala. Bila pa je ženska, ki ni znala čakati in je vsa nestrpna hlepela za življenjem. Zato se ni umaknila iz ljubezni v zatišje k stricu, da bi tam počakala na Marka; rajši se je vrgla iz obupa — v vrtinec mestnega življenja in se tolažila z Žitkom in pozneje z drugimi.

Pa tudi Marko se je zopet vdal uživaškemu življenju, ki mu je bil že tako navajen in ki mu je najbolj godilo. Morda je bilo razočaranje po Karolini, morda je bila materialna odvisnost, morda pijanška objestnost ali skrita tajna ali tudi kar naključje, da se je združil s svojo nemško gospodinja in se po doseženem doktoratu z njo poročil. Ko se je čez nekaj let — po smrti svojih staršev — vrnil v trg in se naselil kot drugi zdravnik poleg doktorja Serafina Megle, je bil pravzaprav že razvalina. Na prvi pogled smo vsi spoznali, da je jetičen, obupno jetičen. Njegova žena pa je bila zelo starikava, prav nič lepa in še manj prijazna ali priljudna in je ostala v trgu tujka prav do zadnjega. Bila sta brez otrok in sta živela čmerno in dolgočasno in sta se za zidovi svoje hiše bržkone že smrtno sovražila.

Dr. Šipek je bil še zmerom skrajno eleganten. Če je prihajal v družbo, je prihajal sam, brez žene. Spuščal se je v veseljačenje in poizkušal biti kakor nekdanj, pa se mu ni zelo posrečilo. Po navadi se je

hitro opil in potem mu je bilo slabo, da so ga morali tu in tam celo odnesti iz gostilnice domov. Vendar je prihajal zmerom iznova in se je opijal, kakor da mu ni za zdravje. Po vsej sili in za vsako ceno je hotel biti kakor nekdanj. Hotel je biti lep in čeden, da bi ugajal ženskam; hotel je biti vesel, pogumen in predrzen, da bi se postavil pred mladimi izpeljančki; hotel je biti kar se da načitan, iznajdljiv, zabaven, da bi si privezal zrele moške. Za zdravniško prakso se ni posebno vlekel in dr. Megla ni imel hudega konkurenta v njem; govorili so, da se skuša s strupi in zdravili vzdrževati na višini; govorili so celo, da je morfinist — in morda je bilo res tako.

Neko noč se je v veseli družbi zopet srečal s Simčičevo Karolino. Morda se ji je zasmilil; morda je imela slabo vest pred njim; morda so se ji v resnici spet vzbudila vsa nekdanja vroča čustva zanj; mogoče tudi, da je bila samo zelo nesrečna ali nezadovoljna s svojim življenjem v Trstu: — nenadoma sta si bila zopet dobra, ona je bila vsa njegova in on ves njen. Tisto noč ni šel domov; šel je z njo v hotel in drugi dan sta odpotovala v Italijo. Saj se je zopet vrnil. Z ženo ga ni vezala samo duhovnikova štola. Postala je bila vdova, ko je imela že razmerje z Markom Šipkom. Šepetali so, da ju je sklepala skrivnost, morda celo zločin. Karolina pa je imela prav tedaj razmerje z Mihaelom Pivkom, ki je bil surovo ljubosumen in kar nasilen proti nji. Vendar se je stvar ponavljala. Marko in Karolina sta se vedno iznova zopet našla. Za krajši ali daljši čas sta živela skupaj po letoviščih, zdraviliščih, kje ob morju, v domačih ali tujih mestih ali kjerkoli na deželi. Pa jo je pripeljal tudi kar domov in je živel z njo doma kar vpričo svoje žene. Bilo je mnogo vpitja pod njegovo streho, preprirov, zmerjanja, dramatičnih in komičnih prizorov, celo pretepanja in praskanja in brcanja in vsega takega. Gospodar dogajanj pa je bil le on. Njegova volja je odločala.

In ko je končno že do kraja oslabil in je ležal na mrtvaški postelji, mu ni stregla žena, ampak Karolina. Vse tiste drobne, po večini neprijetne in celo odurne usluge ob bolniški postelji mu je izkazovala ljubica, ne žena. In vse to je opravljala Karolina z vdanostjo, ljubeznijo in požrtvovalnostjo, ki ni poznala mej in ki je bila skoraj kakor opravljanje pobožnosti pred umirajočim idolom. Tako vsaj je opisoval stvar dr. Seraf Megla, ki se je pri tem navduševal za lepo Karolino in ni nikdar mogel najti dovolj izrazov občudovanja zanjo.

Ko se je že bližal konec, si je poklicala žena Marka Šipka Karolininega ljubimca Pivka na pomoč. Pa tudi ta ni nič opravil vkljub svoji surovi in brezobzirni odločnosti. Šele potem, ko je bil oboževani mrtev — in umit in preoblečen in na pare dejan, ko so gorele sveče

ob mrtvaškem odru, ko so bili razpostavljeni oleandri in je stalo razpelo s škropilnico na mizici ob vznožju, ko je bila vsa soba zavešena in s cvetjem in zelenjem okrašena — in ko se je Karolina od utrujenosti in izmučenosti zgrudila in onesvestila, šele potem so jo mogli spraviti iz hiše.

Mihael Pivk jo je s silo zadrževal v hotelski sobi, dokler ni potekel čas in je bil pogreb opravljen. In še potem je ni pustil iz sobe in ji ni dovolil, da bi pohitela na pokopališče. Karolina je divjala in kričala in jokala in razbijala in se praskala in si lase ruvala, pa ji ni nič pomagalo. Šele zvečer se je umirila in se potuhnila, da je premotila neusmiljenega varuha, ki je končno legel in zaspal. Tedaj se je ona oblekla in se iztihatapila iz sobe in iz hiše in tekla na ljubimčev grob.

Zjutraj so jo našli na pokopališču mrtvo. Zastrupila se je z zdravili iz osebne lekarne doktorja Marka Šipka. Prst na grobu je bila razkopana in njeni mrtvi roki sta bili iztegnjeni pod to prst, obraz pa ji je bil potisnjen nanjo in njeno telo je ležalo na gomili vencev, rož in šopkov.

Po oporoki rajnkega Marka Šipka sta bili — razen drugih sorodnikov in nekaterih narodnih ustanov — dedinji obedve: ljubica in žena. Določeno pa je še bilo, da morajo pokopati Simčičevo Karolino k njemu v grob, če bi si ona sama to želela in če bi umrla kmalu po njegovi smrti. Če bi se njegova žena temu uprla, je grozil z nastopom svojega prijatelja Emanuela, ki pa mu priimka ni omenil. Njegova vdova se ni upirala. Prodala je svoj del in izginila iz trga.

Karolina Simčičeva pa leži — krsta ob krsti — v skupnem grobu z Markom Šipkom. Grob je od treh strani obraščen z grmičjem lipovke, ki jima je bila najmilejši cvet in lipovkin parfum najljubši vonj. Zaljubljeni jima krase gomilo v vseh letnih časih z rožami in nageljni in cvetjem in jo oblivajo z vonjavo, da diši od tam celo pozimi včasih vse pokopališče po španskem bezgu.